

Izvorni naučni rad
UDK 811.163.44'342.3

Jelena ŠUŠANJ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje
jelena.susanj@fcjk.me

Sanja ORLANDIĆ (Nikšić)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje
sanja.orlandic@fcjk.me

Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje
adnan.cirgic@fcjk.me

AKCENAT U CRNOGORSKOME JEZIKU IZMEĐU STANDARDA, STVARNOSTI I IDEOLOGIJE

Ovaj rad bavi se problematikom akcenatske norme u savremene crnogorskom jeziku, s posebnim fokusom na odnosu između službene standardizacije i stvarne jezičke prakse. U prvome dijelu rada razmatraju se teorijske osnove standardnoga jezika, proces jezičke standardizacije i sociolingvističke posljedice preskriptivizma. U drugome dijelu analizirani su dijalektološki podaci o crnogorskim govorima, pri čemu se pokazuje da staroškavska akcentuacija preovlađuje na većem dijelu teritorije Crne Gore. To se potvrđuje i istraživanjem akcenatskih praksi u javnome prostoru članova i članica aktuelne, 44. Vlade Crne Gore. U trećem dijelu kritički se razmatra javni diskurs o akcentu kroz medijske nastupe jezičkih autoriteta, s posebnim osvrtom na retoriku koja podupire ekskluzivitet novoštokavske akcentuacije kao jedinoga legitimnog standarda. U zaključku se iznosi stav da je normativno priznavanje staroškavske akcentuacije ne samo moguće već i nužno, kako bi standard crnogorskoga jezika bio bliži realnoj upotrebi i funkcionalnijoj jezičkoj politici.

Ključne riječi: *crnogorski jezik, akcentuacija, standardizacija, staroškavski akcenat, novoštokavski akcenat, jezička politika*

Lingvistima koji se bave crnogorskim jezikom i unutarštokavskim jezičkim odnosima i razlikama dobro je poznat komentar Dalibora Brozovića (*Crnogorski govori* 1984: 60) da „postoji neka neulovljiva impresionistička linija koja nam pomaže da čim otvori usta, odmah prepoznamo Crnogorca i razlikujemo ga od svih drugih, pa i Crnogorca novoštokavca od drugih novoštokavaca“. No i onima koji se ne bave lingvistikom u Crnoj Gori poznat je mit (iako često i ne znaju ili nijesu svjesni da je u pitanju mit) da Nikšićani govore „bez akcenta“, dok su svi ostali govori percipirani kao odstupanje od navodne neutralnosti. Ovo je uvjerenje proisteklo iz činjenice da je s uspostavljanjem ortoepske norme za standardni akcenat prihvaćen novoštokavski sistem, a da je Nikšić najveći novoštokavski grad u Crnoj Gori. Tako se postupno oblikovao stav da je nikšićki govor najbliži normi, pa samim tim i „najispravniji“, dok se akcenatske osobine drugih govora tretiraju kao devijacije. Takva percepcija, iako lingvistički neutemeljena, često se podstiče kroz obrazovni sistem, a najizraženija je upravo u samome Nikšiću.

U ovome radu bavićemo se akcenatskim pitanjima crnogorskoga standardnoga jezika. U prvome dijelu rada ukazaćemo ukratko na to što je standardni jezik, kako se teorijski koncipira, koje su mu funkcije i političke implikacije te što je i kako se njeguje ideologija standardnoga jezika. Drugi dio rada posvećen je crnogorskim govorima, odnosu i poziciji novoštokavskih i staroštokavskih govora u Crnoj Gori. U tome segmentu sagledaćemo i kroz istraživanje pokazati akcenatske obrasce u govoru članova i članica trenutne, i dosad najbrojnije, 44. Vlade Crne Gore. Treći dio donosi raspravu o uvriježenim stavovima i tumačenjima o pravilnosti akcenata u crnogorskome jeziku, kroz kratku studiju slučaja jezičkoga savjetodavanja. Na osnovu iznešenoga ponudićemo rješenje za razvoj crnogorske standardne ortoepije.

DIO I.

O standardnome jeziku

Standardni je jezik konstrukt, društvena konvencija. On je artificijelan, u smislu da njegovim nastankom i razvojem upravlja određena grupa ljudi sredstvima jezičke politike. Jezičko planiranje podrazumijeva svjesne, dugoročne, organizovane napore državnih organa da upravljaju procesima razvoja jezika na državnoj teritoriji.

Jezička je standardizacija proces koji se sprovodi s ciljem nivelisanja jezičkih razlika u jednome društvu, na jednoj teritoriji. To je prije svega politički, ekonomski i komercijalni instrument u okviru državnih politika i strategija. Standardni se jezik obično definiše kao jedinstveni, homogeni jezik koji karakteriše minimalna varijacija (Haugen 1966). U prestižu koji na sociološ-

koj ravni ima standardni varijetet i ogleda se uveliko njegova nadmoć u odnosu na nestandardizovane varijetete. Standardom govore uglavnom obrazovani ljudi i oni koji u društvenoj stratifikaciji pripadaju višim nivoima. Ipak, ono što standardni varijetet čini „višim“ nije ništa jeziku inherentno, već odnos govornika prema njemu, tačnije status koji mu daju političke elite koje u datome trenutku imaju moć. A tu već nijesmo na polju lingvistike, nauke, već na polju ideologije. U sociolingvističkim teorijama jezička ideologija označava sistem uvjerenja i vrijednosti o jeziku i njegovim govornicima, koji povezuje jezičke oblike s društvenom moći (Woolard 1998; Irvine & Gal 2000). Ove ideologije ne odražavaju nužno lingvističku stvarnost, već je oblikuju u skladu s političkim interesima i društvenim hijerarhijama. Nema ništa naučno u određivanju koje će se jezičke crte naći u standardu – hoće li se koji idiom smatrati jezikom ili dijalektom često nije zasnovano na naučnim, već na ideološkim temeljima (govoreći o razlikama između jezika i dijalekta, Haugen (1966: 925) kaže da je dijalekat jezik koji je isključen iz pristojnoga društva); hoće li određeno društvo imati službeni jezik, hoće li imati jedan ili više standarda (npr. norveški ninorsk i bokmol) i kako će jezik biti standardizovan, što će mu ući u osnovu, takođe je politička, samim tim ideološka, odluka; ili konkretnije, na nama bliskome primjeru, ako većina govornika crnogorskoga jezika koristi akuzativ i u značenju statičnoga mjesta, umjesto lokativa (*U grad sam.*), a u standardu se to ne zabilježi, ta odluka (da se poštuje tradicija, a ne uzus) nije lingvistička, već ideološka (cf. Kapović 2022).

Standardizacija jezika

Razlike između dijalekta i jezika, po Haugenu (1966), leže u njihovim strukturnim i funkcionalnim dimenzijama. Pod strukturnom dimenzijom podrazumijeva opis jezika, njegov genealoški odnos prema dijalektima i sl. Budući da se jezik koristi s različitim funkcijama u različitim društvenim okolnostima i okruženjima, oblast jezičke (poli)funkcionalnosti posebno je zanimljiva sociolingvistima. Uz funkcije se vrlo često, kao što je već rečeno, pominje pojam *prestiza*. U tome pogledu jedan se dijalekat definiše kao prestižniji u odnosu na drugi, koji se obično označava kao „nerazvijen ili nedovoljno razvijen jezik“ (*undeveloped (or underdeveloped) language*) (Haugen 1966: 927). U isto vrijeme V. Labov (1966) uvodi u sociolingvistiku pojmove *overt* i *covert prestige*, odnosno otvoreni i prikriveni prestiž. Otvoreni je prestiž karakteristika standardnoga varijeteta, ali se u okvirima jednoga društva i određeni nestandardni varijeteti mogu smatrati prestižnim (taj se prestiž naziva prikrivenim).

Haugen (1966: 931–933) proces formiranja standardnoga jezika opisuje kroz četiri koraka: 1. selekcija – izbor jednoga jezičkog varijeteta (idioma, dijalekta), koji će poslužiti kao osnovica standarda; 2. kodifikacija – utvrđivanje pravila i opis jezičke strukture (fonologije, gramatike i rječnika), s minimalnim varijacijama u obliku; 3. elaboracija – razvoj jezičkih funkcija kako bi jezik mogao prenositi različite sadržaje, s maksimalnim varijacijama u funkciji; 4. prihvatanje norme – usvajanje varijeteta od strane zajednice, makar i manjinske, ali uticajne grupe.

Milorad Radovanović (2003: 188–189) navodi deset faza standardizacije jezika: selekcija, deskripcija, kodifikacija, elaboracija, akceptuacija, implementacija, ekspanzija, kultivacija, evaluacija i rekonstrukcija norme. Proces počinje odabirom varijeteta koji se zatim opisuje deskriptivnim rječnicima i gramatikama, što je jedini zadatak u standardizaciji koji vrše isključivo lingvisti. Slijedi kodifikacija, tj. propisivanje jezičke norme kroz pravopise i gramatike, pa elaboracija kao trajan proces, će se norma prilagođava svim društvenim i funkcionalnim kontekstima. Ako društvo takav varijetet prihvati i počne primjenjivati, on se može se proširiti (ekspanzija) i postati dominantan u društvu. Kroz obrazovanje i medije jezik se dalje kultiviše, a zatim i vrednuje u praksi. Ako norma više ne zadovoljava potrebe govornika, može doći do njene rekonstrukcije.

U sociolingvističkim je raspravama dakle prihvaćeno mišljenje da je selekcija povezana s jezičkim oblicima koje upotrebljava grupa uticajnih ljudi, tzv. urbana inteligencija, tačnije da se u standard biraju jezičke forme što ih koristi većina ljudi koje društvo smatra uglednima i moćnima. Iz svega navedenoga jasno je da standardizacija jezika nije neutralan proces, niti se odvija spontano i prirodno, već je riječ je o kontrolisanome i višeslojnome procesu, u kojem se odluke donose pod uticajem političkih, ekonomskih, kulturnih i ideoloških faktora.

Jezički standard i ideologija

Purističke tendencije (o postojanju „ispravnih“ i „neispravnih“ oblika u jeziku) preživljavaju i danas na svim meridijanima. Na preskriptivističkoj tradiciji i dalje se pišu udžbenici, a medijski prilozi (pisani i govorni) o pravilnoj upotrebi jezičkih oblika izrazito su popularni.¹ Kao reakcija na takav pristup

¹ Godine 2011. i jedna od autorki ovoga rada u crnogorskom najstarijem dnevnome listu *Pobjeda* pisala je više tekstova takvoga karaktera. Već nakon prvoga teksta urednica *Pobjede* obavijestila je autorku da im je pošta zatrpana pohvalama i komentarima, pa su zamolili da piše kolumnu. Ovo iznosimo kao dokaz snage preskriptivističke tradicije u Crnoj Gori, u kojoj publika putem žalbi na nepismenost aktera javnoga života insistira na jezičkome

80-ih godina prošloga stoljeća došlo je do kritičkoga propitivanja ideologije na kojoj se zasniva standardni jezik.

U savremenoj sociolingvistici pojam ideologije standardnoga jezika temeljno su oblikovali James i Lesley Milroy, čije se studije o ovoj temi protežu od 1985. do 2012. godine, kao i Rosine Lippi-Green, čija knjiga *English with an Accent* (2012) predstavlja jedno od najuticajnijih djela u ovome području. U regionalnome kontekstu najznačajniju i najobuhvatniju recentnu obradu ovoga pojma donosi knjiga *Jeziku je svejedno* (Starčević, Kapović i Sarić, 2019).

Lippi-Green (2012: 67) definiše ideologiju standardnoga jezika kao sistemsku pristrasnost prema apstraktnome, idealizovanome i homogenome jeziku koji institucije dominantne klase uspostavljaju i održavaju, a koji se formalno oslanja na pisani jezik, iako je u suštini modelovan prema govoru više srednje klase. Autorka dalje naglašava da ova ideologija podrazumijeva postojanje jedinstvenoga, savršenoga jezika unutar granica nacionalne države (2012: 68).

Pierre Bourdieu (1989, hrvatski prijevod 1992) standardni jezik naziva *ovlaštenim jezikom* i tumači ga kroz koncept „jezičkoga tržišta“. Smatra da je standardni jezik privilegija elite, posebno onih s višim obrazovanjem, te da predstavlja oblik kapitala – onima koji ga govore otvara se više prilika, npr. pri zapošljavanju. Time se simbolički kapital pretvara u ekonomski. Ovlašteni jezik je obavezan u obrazovanju, medijima i službenoj komunikaciji.

Prema Milroy i Milroy (2002: 18-19), standardizacija je vođena društvenim, političkim i ekonomskim interesima i predstavlja ideologiju.

Deskripcija, preskriptivizam, preskripcija

Između deskriptivnoga karaktera lingvistike i preskriptivne naravi kodifikacije ogroman je jaz u kojem su se izgubili mnogi koji se smatraju jezičkim stručnjacima.

Nesporan je zadatak svakoga lingviste da jezik deskriptivno proučava, detaljno ga analizira, da u njemu traži raznovrsne (ne)sistematičnosti te da za njih nalazi valjana objašnjenja. Kao posljedica jezičkih standarda i standardizacije jezika pojavila se (nimalo mala) grupa lingvista i onih koji to teže biti koja se zauzima za očuvanje jezičke norme nauštrb stvarne upotrebe, što podrazumijeva oduzimanje prava na (su)postojanje u javnome prostoru onih oblika koji nemaju odlike prestiža, koji im pak donosi titulu „pravilnosti“.

čistunstvu, a takve primjere za šire područje potvrđuju brojni lingvisti u svojim radovima i studijama (Milroy i Milroy, Lippi-Green, Kordić, Starčević, Kapović, Sarić...).

Upotreba standardnoga jezika u obrazovnome sistemu dodatno osnažuje njegov status, dajući mu gotovo karakter zakona, čime se potiskuju i marginalizuju drugi govorni varijeteti. To pak dovodi do jezičke segregacije – oni koji ne govore standardnim varijetetom u formalnim situacijama bivaju stigmatizirani, a ključnu ulogu u tome procesu imaju nastavnici. Učenici tokom obrazovanja stižu informacije o „ispravnim“ i „neispravnim“ jezičkim oblicima, pri čemu se „neispravni“ marginalizuju i progone, a često se i oni koji ih koriste etiketiraju. Takva je djelatnost u svojoj prirodi preskriptivistička i nenaučna.

U tome kontekstu vrijedi pomenuti i *Jezični savjetnik za 21. stoljeće* (Kapović 2024), koji se bitno razlikuje od konvencionalnih savjetnika: umjesto da propisuje „pravilno“ i „nepravilno“, on se temelji na lingvističkoj analizi stvarne jezičke upotrebe. „Ukratko, posao lingvиста nije da ljudima govori kako bi trebali govoriti, nego da istražuje, analizira i objašnjava kako ljudi stvarno govore, gdje se kako govori i zašto se tako govori. (...) Besmisleno je iz perspektive znanosti o jeziku govoriti o ‘pravilnim’ i ‘nepravilnim’ elementima u jeziku, bilo da su ti elementi glasovi, naglasci, riječi, oblici, poredak riječi, značenja ili bilo što drugo“ (Kapović 2024: 157-158).

Standard i ortoepija

Jezičkom se standardizacijom obuhvata pisanje i govor, no pisani se jezik smatra osnovom standarda, s obzirom na to da je on znatno manje podložan izmjenama i vanjezičkim kontekstualnim uslovima. No i govoreni se idiom nastoji standardizovati, pri čemu u našim okolnostima ortoepija ili pravogovor uvijek obuhvata prozodijske elemente, a ta je norma najnestabilnija: s jedne strane zbog supostojanja različitih akcenata i akcenatskih sistema, a s druge strane i usljed toga što se akcentat u vezanome govoru razlikuje od onoga koji se može dati pojedinačnim riječima u priručnicima ili rječnicima. U spontanome govoru akcentat će (kao i druga fonološka obilježja) biti podložan vanjezičkim uticajima – usljed brzine govora neke će se riječi izgovarati brže, psihološki uslovi mogu voditi ka izmjeni akcenta i sl. Ali i pored toga, rječnici prevashodno sadrže akcentat osnovnih oblika, a akcentat se kod mnogih riječi mijenja kroz paradigmu. U priručnicima ćemo pak naći informaciju da su riječi bez inherentnoga akcenta *klitike*, koje dijelimo na proklitike i enklitike. Oni, za razliku od rječnika, mogu sadržati i informacije o pomicanju akcenta na proklitiku (preskakanju i prenošenju). Međutim, ni u njima se uglavnom ne sagledavaju svi aspekti neakcentovanja riječi. Brojevi, na primjer, nijesu klitike i imaju svoj akcentat. U skladu s tim, broj *jedan* u NŠ glasi *jèdan*, u SŠ danas uglavnom *jědan*. No u spontanome će govoru broj *jedan*, naročito u značenju neodređenoga člana, ostati bez akcenta, pa tako nećemo reći *jèdan*

čovjek / jèdan čòvjek, već jedan čòvjek mi rěče. Broj ćemo u spontanome govoru akcentovati samo ako je na njemu rečenični fokus. Takva se pitanja u akcenatskim priručnicima i u rječnicima u načelu ne interpretiraju.

DIO II.

Crnogorski se akcenatski standard, prateći tradiciju srpskohrvatskoga/hrvatskosrpskoga jezičkoga standarda, temelji na četveroakcenatskome novoštokavskom sistemu (cf. Čirgić & Šušanj 2013, Čirgić & Šušanj 2016, Čirgić, Pranjković & Silić 2010: 34–37).

U ovome radu pokazaćemo da postoje čvrsti razlozi za preispitivanje dosadašnjeg pristupa standardizaciji akcenta u crnogorskome jeziku. Takav stav zasnivamo ne samo na dijalektološkoj slici odnosa između staroštokavskih i novoštokavskih govora već i na prisustvu staroštokavskih akcenata u administrativnome, političkome i medijskome diskursu – domenima koji se u sociolingvistici prepoznaju kao prestižni, kao i na tome da staroštokavskoj akcentuaciji pripada i administrativni centar Crne Gore, đe je koncentrisana trećina crnogorskoga stanovništva.

Crnogorski govori

Crnogorski se govori, kako je rečeno i u Čirgićevoj *Dijalektologiji crnogorskoga jezika* (2017) mogu podijeliti na dvoakcenatske (koji imaju samo silazne akcente), troakcenatske (sa dva silazna i dugouzlaznim akcentom) i četveroakcenatske (sa dva silazna i dva uzlazna akcenta). Dvoakcenatski govori razlikuju se po starini. Najarhaičniji su među crnogorskim govorima, pa i u ovoj skupini, govori s očuvanim silaznim akcentom na potonjem slogu (bilo da je on otvoren – *sestrà, sestrê; glāvā, glāvê* ili zatvoren – *nāròd, potòk*), u koje spada dio jugoistočnih bokeških govora te govori Kuća, Pipera i Bratonožića. Nešto su mlađi govori u kojima je došlo do dezoksitoneze otvorenoga kratkoga sloga, pa se akcentat pomiče na prethodni slog ali bez izmjene intonacije (*sèstra, žèna, glāva*), ali je oksitoneza postojana u dugome slogu (*sestrê, ženê, glāvê*) i u zatvorenome slogu (*nāròd, potòk*). Tim govorima pripadaju oblasti ispod Lovćena i Rumije (Crmnica, Riječka i Katunska nahija, izuzev Ožrinića i Broćanca) i bliski primorski govori (od Paštrovića do Mrkojevića). U obje grupe očuvana je neakcentovana dužina u riječi i u predakcenatskome (*nāròd, glāvê*) i u postakcenatskome položaju (*kùćê, pòtòkâ*).

Treću grupu čine govori u kojima je nakon pomicanja kratkosilaznoga akcenta sa zadnjega otvorenoga sloga na prethodni dugi slog došlo do promjene intonacije, te ovi govori uz silazne imaju i dugouzlazni akcentat (*glāva,*

glāvē). U drugim situacijama ova grupa ima iste karakteristike kao mlađi dvoakcenatski govori. Ovde spadaju govori Ozrinića, Broćanca, Plava i Gusinja.

Četvoroakcenatski govori se, kao i dvoakcenatski, mogu podijeliti na dvije grupe – arhaičniju i inovativniju. Starijim četvoroakcenatskim govorima pripadaju govori Bjelopavlića, Donjih Pješivaca, Vasojevića, Bijeloga Polja, Petnjice i Rožaja. U njima je izvršena dezoksitoneza svih kratkih slogova (i otvorenih i zatvorenih) uz promjenu intonacije (*pòtok, národ*), ali je istovremeno očuvan akcenat na finalnome dugom slogu (*glāvē, ženē*), ali i silazni akcenti na unutrašnjim slogovima (*glāvāma, nārōda, potōka*).

Najmlađi su četvoroakcenatski govori u kojima je dosljedno izvršena dezoksitoneza uz intonacijsku izmjenu usljed koje nema (osim u određenim kategorijama) silaznih akcenata van početnoga sloga (*pòtok, národ, žēna, sēstra, glāva, glāvē*). Govore ovoga tipa karakterišu samo postakcenatske dužine (nema predakcenatskih). Ovo je najveća grupa govora, koja obuhvata Herceg Novi (tačnije dio Primorja od hrvatske granice do Orahovca, uključujući i njega), Nikšić, Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Mojkovac i Kolašin. Detaljnija podjela s konkretnijim crtama data je u *Dijalektologiji crnogorsko-ga jezika* (Čirgić 2017).

Na osnovu dijalektološkoga pregleda dâ se zaključiti da osam crnogorskih gradova (navedenih u prethodnome pasusu) odlikuje mlađi, novoštokavski akcenatski sistem. Ti govori, naravno, nijesu jedinstveni, već se međusobno razlikuju. S druge strane, govori koji u manjoj ili većoj mjeri čuvaju starije stanje – u kojima se silazni akcenat javlja na unutrašnjim i/ili i zadnjim slogovima te u kojima se neakcentovana dužina može javiti i ispred i iza akcentovanoga sloga – tipični su za 18 crnogorskih opština: Ulcinj, Bar, Budvu, Kotor, Tivat, Cetinje, Zetu, Podgoricu, Danilovgrad, Tuzi, Bijelo Polje, Berane, Petnjicu, Andrijevicu, Plav, Gusinje, Rožaje.

Ako se uzmu u obzir rezultati posljednjega popisa stanovništva (MONSTAT 2023), može se zaključiti da oko dvije trećine stanovništva Crne Gore živi u područjima koja pripadaju staroštokavskim govorima (preko 440.000 stanovnika, izuzmemo li većinski albanska područja i imigrante), a jedna trećina u novoštokavskim oblastima (nešto manje od 140.000 stanovnika).²

Taj odnos potvrđuje i činjenica da se dvostruko više državnih osnovnih škola nalazi u opštinama koje karakteriše staroštokavština u odnosu na novoštokavske opštine, da se od 50 srednjih škola 38 nalazi na staroštokavskoj teritoriji te da četiri crnogorska univerziteta imaju sedišta i većinu studijskih programa realizuju u centrima na staroštokavskoj teritoriji.

² Svjesni smo pritom da Podgorici kao najvećem gradu i administrativnome centru te ekonomski i privredno razvijenijem jugu gravitiraju mnogi žitelji novoštokavskih teritorija, ali smatramo da to ne mijenja u bitnome odnos navedenih brojki.

Takođe, dodamo li da u staroštokavske gradove spadaju administrativni centar – Glavni grad Podgorica, istorijsko jezgro Crne Gore – Prijestonica Cetinje te crnogorske turističke metropole – Kotor, Budva i Tivat – jasno se vidi stvarni značaj staroštokavskih govora na crnogorskoj teritoriji.

Na osnovu svega navedenoga postaje jasno da staroštokavština u okolnostima postojanja crnogorskoga standardnog jezika nije samo stariji varijetet i ni u kojemu slučaju nije rubni varijetet jezika. Upravo je suprotno – staroštokavska akcentuacija temeljna je u svim većim gradskim središtima (osim Nikšića). Na tome su području najveći administrativni, privredni, kulturni i obrazovni centri.

Prisutnost staroštokavske akcentuacije u administrativnome diskursu

Istraživanje koje su sproveli Nenad Vujadinović i Novica Vujović (2025: 27–30) pokazuje da od 81 poslanika recentnoga saziva Skupštine Crne Gore (2021. godina) „u 47 slučajeva poslanici koriste (i) dijalekatsku jugoistočnocrnogorsku akcentuaciju, odnosno koriste silazne akcente 'van inicijalnog sloga'“.

Sličnu smo situaciju i mi potvrdili kad je u pitanju sastav 44. Vlade Crne Gore, koju čini 31 ministar/ministarka, a koja je posljednji put rekonstruisana 14. aprila 2025. godine. Budući da se šednice Vlade ne prenose (za razliku od prakse u 43. Vladi), nijesu dostupni zapisi sa zasijedanja Vlade te smo informacije o govornome idiomu njezinih članova i članica potražili u njihovim dostupnim medijskim nastupima (intervjuima) ili na video-zapisima sa konferencija za medije nakon održanih šednica Vlade (objavljenih na YouTube kanalu Vlada Crne Gore).

Našim je istraživanjem utvrđeno da od 28 ministara kojima je materinja štokavska akcentuacija³ 19 u osnovi ima staroštokavski akcentat. Mnogi od njih se trude da govore novoštokavskim standardom, primjenjujući većinom nedosljedno pravila novoštokavske metatonije. No njihov izvorni staroštokavski akcenatski identitet javlja se u znatno većem obimu od onih uobičajeno upitnih složenica tipa *televizija*, *poljoprivreda*, *Jugoslâvija* i sl. te imenica sa sufiksom *-ent* i *-ant/-and* (*studënt*, *asistënt*, *argumënt*, *ambijënt*, *dokumënt*, *laboränt*, *doktoränd*), koje karakterišu i novoštokavske govore. Reklo bi se da je kod pomenutih članova Vlade prisutna svijest o „nepravilnosti“ staroštokavske akcentuacije, ali i pored toga većina ne upotrebljava novoštokavski akcenatski sistem dovoljno često da bi postao autentična crta njihovih javnih nastupa.

³ Trojici ministara maternji je jezik albanski.

U istraživanju smo prema akcentuaciji koju primjenjuju u javnome prostoru formirali dvije grupe govornika – staroštokavsku i novoštokavsku. Ipak, s obzirom na odnos prema akcentuaciji – zavisno od toga nastoje li ili ne nastoje prilagođavati akcenat onome što se smatra poželjnim u javnoj komunikaciji – obje smo grupe podijelili na dvije podgrupe.

Najbrojnija je grupa izvornih staroštokavskih govornika koji u cjelosti ili gotovo u cjelosti koriste staroštokavsku akcentuaciju. Ukupno ih je 11.

Ima članica i članova 44. Vlade koji se trude da svoj govor prilagode novoštokavskoj akcentuaciji, ali to čine relativno neuspješno, te načelno imaju staroštokavske akcenatske forme. U ovu grupu spadaju tri ministra i jedna ministarka, a njihove individualne specifičnosti i načine miješanja staroštokavskih i novoštokavskih oblika pojasnili smo u fusnoti 4.

Devet je ministara i ministarki (uključujući i premijera) koji su izvorni novoštokavci i koji govore tipičnim ševerozapadnocrnogorskim akcentom. Uz njih smo izdvojili i jednu podgrupu, kojoj pripadaju četiri člana 44. Vlade, koji potiču sa teritorije staroštokavskih govora, ali su svoje javne nastupe prilagodili novoštokavskoj akcentuaciji u izrazito visokome stupnju, usljed čega se njihov maternji staroštokavski idiom tek povremeno primjećuje. I njihove smo pojedinačne akcenatske odlike opisali u fusnoti 4.⁴

⁴ Trajanje ekscerpiranoga govora navodimo samo ako na video-zapisu ima više učesnika. Ako je pak zabilježen govor samo jednoga ministra, trajanje zapisa ne bilježimo. Unutar grupa imena ministarki i ministara navodimo abecednim redom.

- 1a. Staroštokavsku akcentuaciju u cjelosti ili gotovo u cjelosti koriste ovi ministri i ministarke: Aleksa Bečić (https://www.youtube.com/watch?v=hk838-_qV58, 27. novembar 2024); Damir Gutić (https://www.youtube.com/watch?v=gRRu_qTOF0o, 10. maj 2025; spontani govor <https://www.youtube.com/watch?v=dnAwNm5SAxI>, 13. februar 2025); Ervin Ibrahimović (<https://www.youtube.com/watch?v=enNC1wJ3kyc>, 18. mart 2025); Filip Ivanović (<https://www.youtube.com/watch?v=WLF2gao1D3I>, 4. maj 2025); Dragan Krapović (<https://www.youtube.com/watch?v=w0ZH17azH9o>, 6. septembar 2024); Filip Radulović (<https://www.youtube.com/watch?v=sgu9QdAl9is>, 1. april 2025); Slaven Radunović (https://www.youtube.com/watch?v=aCZIVj_gXdY, 30. april 2025); Ernad Suljević (https://www.youtube.com/watch?v=c0mV_bp9lBo, 29. januar 2025); Danilo Šaranović (<https://www.youtube.com/watch?v=VnhjikGrWKS>, 7. novembar 2024); Dragoslav Šćekić (<https://www.youtube.com/watch?v=HN2BYFg3y5Q>, 5. decembar 2024); Milun Zogović (<https://www.youtube.com/watch?v=QOkj8143aSk>, 6. maj 2025).
- 1b. U podgrupu staroštokavaca koji teže izmijeniti svoj govor, ali stariji crnogorski akcenat preovladava spadaju Bojan Božović (<https://www.youtube.com/watch?v=BN-NhT4zS5Q>, 29. avgusta 2024, 0.00 – 6.08; u njegovu se govoru povremeno čuje uticaj novoštokavske akcentuacije: *razmátrali, rázmotri, novonástāla...*, ali njegov je idiom najvećim dijelom tipično staroštokavski – *visòk, priznāti, izručénju, istàkao, minìstārā, aktivnòsti, pìsmo, repùblikē, ūslòvima, garàncijāma*); Damjan Čulafić (https://www.youtube.com/watch?v=Y1_iQhs0KiI, 24. avgust 2024 – ministar nastoji govoriti novoštokavski, ali je staroštokavska akcentuacija i dalje prisutna, pa čujemo konstrukcije tipa: *da ispòručimo rezultāte koji se od nās očekijū; ūpravo tā dvā zākōna koja šte vī nàvelij šu u zāvřšnōj fāzi*

izradē – sa (za njegov organski idiom neočekivanim) silaznim akcentom u *fāzi*; a ima i iskaza koji u potpunosti prate akcentuaciju organskoga govora kojem pripada: *mōrāmo i kao društvo imāti mnōgo vēčī stēpēn odgovōrnōsti kādā .su klīmatskē prōmjene u pītānju kako bismo spriječili ili mākar ublāžili nēgativnē efēkte koji .su evidēntni*); Maida Gorčević (<https://www.youtube.com/watch?v=T7SG39ZCbmw>, 26. septembar 2024, 12.08–17.48 – na zapisu je evidentno da ministarka teži koristiti novoštokavsku akcentuaciju, ali što njen govor odmiče, to sve više naviru akcenti tipične njezinu maternjem, staroštokavskom idiomu: *pōšēbno, obavēžāli, dōstūpan, milijārdī, miliōnā, sredstāvā, planīrāno je, iznōsa, počētku, dodījeljeno* – ali kad čita intenzivnije *dōdijeljeno* itd.); Admir Šahmanović (<https://www.youtube.com/watch?v=pQ5xIAacbP0>, 7. maj 2025 – 4.07–10.43 i 19.08–25.31; u povremenim nastojanjima da se koristi novoštokavskom akcentuacijom ministar kreira lični idiom s neobičnim akcentima (često s pomjerenom pozicijom, ali neizmijenjenom intonacijom): *iz gōdinē u gōdinu uvōdī nōvē nāmete kāko .bi .se dāla prēdnost* (tako!) *obnovljīvīm izvorima enērgijē, ali da pōdsjetīm rādī .se o jēdnōm od nājstabilnijih enērgētskih izvōrā, ako ne i nājstabilnijēm enērgētskōm izvōru u državi koji proizvōdī četrdēset pōstō pōtrebnē enērgijē*).

- 2a. Novoštokavska je akcentuacija tipična za ove ministre i ministarke (koji su i porijeklom s novoštokavske teritorije): Budimir Aleksić (<https://www.youtube.com/watch?v=QTeLj-ke5IEM>, 21. novembar 2024); Milutin Butorović (<https://www.youtube.com/watch?v=W0S7WgKoVGy>, 27. novembar 2024); Vladimir Joković (<https://www.youtube.com/watch?v=gCSnleu5nvs>, 8. april 2025); Momo Koprivica (<https://www.youtube.com/watch?v=FYOegyRERNO>, 22. februar 2024); Naida Nišić (<https://www.youtube.com/watch?v=DMCCX7LPQrI>, 20. februar 2024); Miloško Spajić (<https://www.youtube.com/watch?v=1ZD-CnQeg5o>, 25. mart 2025); Anđela Stojanović-Jakšić (<https://www.youtube.com/watch?v=T7SG39ZCbmw>, 26. septembar 2024, 2.57–9.32 i 17.51–21.00), Vojislav Šimun (<https://www.youtube.com/watch?v=DSf9maBTunw>, 14. septembar 2024, 0.05–14.21), Tamara Vujović (<https://www.youtube.com/watch?v=9AadJso0cIk>, 14. februar 2024 – čitanje, <https://www.youtube.com/watch?v=aCMYsAPfIII>, 18. decembar 2023 – intervju).
- 2b. Uveliko su novoštokavskom akcentuacijom ovladale dvije ministarke i dva ministra, premda se u njihovu govoru čuje staroštokavski idiom. Ministar Novica Vuković (<https://www.youtube.com/watch?v=YZh2JXC8jKw>) dok čita primjenjuje novoštokavski akcentat, čak i varijantu atipičnu za crnogorske govore – s gubljenjem postakcentatskih dužina (*Crne Gōre*), ali riječi koje mu povremeno iskoče iz primijenjenoga šablona ukazuju na to da je riječ o izvornome staroštokavcu (*povećāli .smo, realizovana, produžtvānju, obezbjeđtvānje, finansīrānje, istovrēmno, emīsiijē, investītore, izvedēnōm* itd.). Ovde spada i ministarka Majda Adžović, koja uveliko primjenjuje novoštokavsku akcentuaciju, ali se u njezinu govoru čuju i staroštokavski elementi (*omogūčimo, prōjekātā* ali i *projēkātā, svjedōci, ministārstva, formīrānje, zaīnteresovānōst, apsolutno, očekīvāno je, problematīzujemo*) premda nedovoljno česti da bi se svrstala u grupu tipičnih staroštokavskih govornika (https://www.youtube.com/watch?v=JJcbauuk_uo, 30. april 2025). Slična je situacija i s akcentom Maje Vukićević, koja uz primjese staroštokavskoga (*interēsujē, informācija, ministārstvo*) često ima pomjereno (novoštokavsko) mjesto akcenta, ali silazni akcentat, npr. *predvīdala, izvōdač* (<https://www.youtube.com/watch?v=AShkoOJyyu8>, 5. mart 2025). U ovu grupu možemo uvrstiti i Mirsada Azemovića (<https://www.youtube.com/watch?v=4XOVudvtNgo>, 17. januar 2025). Ministar drži pod kontrolom svoju organsku, staroštokavsku akcentuaciju relativno dobro, ali ima situacija u kojima mu se provuče staroštokavski akcentat: *izostāla, vrījeme, konstāntno, uvēžū, podātākā, komplikōvāno, fokusīrāne* ali i *fokūsīrani...*

Da sumiramo, ukupno 15 od 28 ministara štokavaca u cjelosti ili u većoj mjeri koristi starije akcenatske oblike, što je 53,5%. Pomenuto istraživanje Vujadinovića i Vujovića (2025: 27–30) za Skupštinu potvrđuje sličan odnos (58% govornika sa starijom akcenatskom slikom). Oba istraživanja potvrđuju da je u javnome diskursu (političkom, administrativnom, medijskom), koji se u sociolingvističkim istraživanjima smatra prestižnim, i te kako prisutna staroštokavska akcentuacija.

Istraživanja pokazuju da je dosadašnja crnogorska standardnojezička praksa neusaglašena sa savremenim sociolingvističkim postavkama, ali istovremeno i da je kodifikaciju crnogorske ortoepije, barem na suprasegmentnome nivou, nemoguće ostvariti na jedinstven način. Neophodno je uvesti dvostruke oblike, jer je evidentno da oni kao takvi funkcionišu i u govoru u prestižnim političkim i društvenim krugovima, što je, kako rekosmo i kako je u sociolingvistici od Haugena (1966) nepobitno, osnov za selekciju standardnojezičkih formi.

DIO III.

Kako smo i u prvome dijelu pomenuli, može se reći da je davanje jezičkih savjeta vrlo unosno. Ti su savjeti traženi, čitani i uglavnom nekritički prihvaćeni. Urednici zovu u emisije goste koji su voljni objašnjavati što je u jeziku pravilno, a što nepravilno, kako se smije govoriti, a kako ne. S druge strane, publika – čini se – uživa u takvim sadržajima, informacijama koje će, budući da ih donose stručne osobe, posve nekritički prenositi dalje kao neupitnu istinu. Jezički savjetnici preporučuju se u školama i na njih se gleda kao na „obaveznu literaturu obrazovane osobe“.

Ova praksa nije specifična samo za Crnu Goru – slični obrasci prisutni su širom svijeta. D. Cameron (2012) u svojoj studiji *Verbal Hygiene* analizira kako jezički savjeti reflektuju društvene norme i ideologije, dok R. Lippi-Green (2012) u *English with an Accent* istražuje kako standardni jezik funkcionise kao instrument društvene diskriminacije, posebno u obrazovanju i medijima. J. i L. Milroy (2002) u *Authority in Language* razmatraju na koji se način preskriptivne norme koriste za uspostavljanje i očuvanje jezičkoga autoriteta, često nauštrb jezičke stvarnosti. U regionalnome kontekstu, kako smo ranije naveli, najrelevantnija je studija *Jeziku je svejedno* (2019) autora Starčevića, Kapovića i Sarić, koja detaljno analizira preskriptivističke prakse u hrvatskome jeziku. Autori u toj knjizi ne samo da kritikuju savjetničku industriju i medijski potpomognut purizam već razbijaju i niz jezičkih mitova koji su danas prisutni u svim savremenim standardima i obrazovnim sistemima na štokavskome području.

U ovome dijelu rada fokusiraćemo se na konkretne primjere akcentatskoga preskriptivizma u crnogorskoj javnoj sferi, s posebnim osvrtom na medijske nastupe mr Bojana Minića, saradnika iz oblasti lingvistike na Filološkome fakultetu u Nikšiću. Kroz analizu njegovih izjava nastojimo pokazati kako se kroz stručni autoritet učvršćuje ideologija jezičke pravilnosti, koja je u neskladu s realnom govornom praksom. Njegovi komentari posmatraju se, dakle, kao autoritativni normativni stavovi – što ih čini relevantnim za analizu s aspekta ideologije standardnoga jezika.

Tako je u povodu obilježavanja Dana maternjega jezika, 21. februara 2021. godine,⁵ cjelokupno gostovanje od 15-ak minuta u emisiji *Boje jutra* na Televiziji Vijesti posvećeno „pravilnom akcentovanju“ i „akcentatskim greškama“ u crnogorskome jeziku. Tom prilikom Minić konstatuje da „neke greške dolaze u prvi plan“, da „nijesu dubleti u smislu da je pravilno reći i *telèvīzija* i *televīzija*, ali čuje se i jedno i drugo – *nažalost*“, te „ono što meni najviše zasmeta jeste taj silazni akcentat van prvog sloga, naročito na posljednjem slogu... Ali čovjek se nekako na sve navikne“ i zaključuje „bitno je da se ljudi prije svega *potrude* da govore pravilno, sve ostalo dolazi samo po sebi vremenom i uz vježbu“. Nakon toga će ustvrditi da silazni akcentat „ne može da stoji na unutrašnjem slogu“, a da „na posljednjem slogu ne može da stoji nijedan akcentat“. Kao potvrda izrazitoga preskriptivizma može se uzeti Minićeva konstatacija da je *sèptēmbar* „pravilnije“ od *septēmbar*, „i to je onaj oblik koji je u rječnicima“, iako je i sâm konstatovao da u obliku *septēmbar* nema ništa nepravilno i da se on uklapa u standardnojezička akcentatska pravila. U navedenome gostovanju Minić, inače izvorni novoštokavac, i samoga sebe dvaput ispravlja: „na *televīziji*, pardon *telèvīziji*“, „*izuzētākā*... – *izùzētākā*“, čime zapravo potvrđuje da pomicanje silaznih akcenata s unutrašnjega na prethodni slog u ovim primjerima ni u njegovu organskome (novoštokavskome) govoru nije autentično, već je forme s uzlaznim akcentom (neuspješno) usvajao kroz edukaciju i prigodne preskriptivne i preskriptivističke priručnike. Forsiranje govornika da se „potrude“ da govore onako kako inače ne govore izrazito je preskriptivistička (dakle nenaučna i, još dalje, protivnaučna) praksa.

U drugome nastupu, na istoj televiziji, istim povodom, 2025. godine,⁶ Minić još eksplicitnije navodi: „Ne možemo reći *Jugoslāvija*, *televīzija* itd., nego moramo da prebacimo taj akcentat. Nekad to zvuči zaista čudno i onda to ljudi izbjegavaju da kažu. Naročito je problem sa imenima. Dakle, ako je neko *Milēna*, a ne *Milena*, ako *Aleksàndar* insistira da nije *Alèksāndar*, onda tu nastane problem. Inače, to je nešto što se tek mora riješiti i mora se oslušnuti kako zapravo ljudi govore, pa možda čak i naći novi sistem, ali dok se

⁵ Emisija dostupna na: <https://www.youtube.com/watch?v=ehjysyqYIQI>.

⁶ Emisija dostupna na: <https://www.youtube.com/watch?v=1XJ13kkctZE>.

to uradi, pravilno je isključivo *telèvīzija, paràdajz*“. Ne objašnjava pritom s lingvističke strane zašto se „ne može“ reći onako kako kaže većina stanovnika Crne Gore (a i znatno šire štokavske oblasti) i što on upravo izgovara, već se „mora“ reći nekako drugačije (što je krajnje artifičijelno i što i pored višedecenijskih pseudolingvističkih nastojanja brojnih preskriptivista nije zaživjelo). Kad dođu od osobe koja ima akademsku titulu iz date oblasti, ovakve konstatacije i apeli izrazito su negativno društveno angažovani: navedeni stav bez obrazloženja uz modalne glagole kako se *ne može* i kako se *mora* govoriti laičkoj javnosti nameće utisak da je u pitanju prirodni zakon u rangu Njutnovih: ako pustimo jabuku s visine, ona ne može stojati u vazduhu, već mora pasti. Nakon toga ono kako se uobičajeno govori i u staroštokavskim i u novoštokavskim oblastima stiče karakter ne samo „nepravilnog“ nego i neprirodnog, a svakako društveno neprihvatljivog.

U navedenim izjavama uočljiv je obrazac koji Lippi-Green (2012) prepoznaje kao klasičan izraz ideologije standardnoga jezika prema kojoj se norma tretira kao nepromjenjivo pravilo, a govorna praksa – bez obzira na realnu upotrebu – kao odstupanje. Pritom, kao „pravilni“ se često promovišu i oblici koji u realnoj jezičkoj zajednici nijesu ni potvrđeni – poput oblika *paràdajz*, koji je izvan Minićeva komentara teško dokumentovati u govorniku Crne Gore. Takav pristup oslikava dinamiku koju Milroy i Milroy (2002) analiziraju kao ideološku privilegovanost standardnoga varijeteta, pri čemu se svi ostali govorni oblici implicitno tretiraju kao manje vrijedni ili nepoželjni. Korišćenjem tvrdnji poput „ne možemo reći“ ili „moramo da kažemo“, bez obzira na realnu praksu većine govornika, akcenatska se norma predstavlja kao obavezujuća, ne zato što je funkcionalna ili deskriptivno utemeljena, već zato što je kodifikovana. Time se produbljuje šizoglosija između govora i norme i vrši simbolička delegitimizacija staroštokavskih govora, a suštinski i organskih govora uopšte ako u njima funkcionise nešto što odstupa od načela donijetih na Novosadskome sastanku.

Ovakav diskurs u potpunosti korespondira s onim što Bourdieu (1992) naziva „ovlaštenim jezikom“ – varijetetom koji stiče društvenu legitimnost ne zbog svojih lingvističkih karakteristika, već zbog simboličkoga kapitala i moći onih koji ga koriste, kodifikuju i institucionalno promovišu. Iako Minićeva retorika formalno poziva na osluškivanje jezika u upotrebi, u stvarnosti ona funkcionise kao mehanizam normativne kontrole: sve što odstupa od kodifikovane norme klasifikuje se implicitno kao greška ili devijacija. Na taj način ne samo da se marginalizuje većinski govorni idiom već se i održava hijerarhijska slika jezičke „ispravnosti“ – duboko ukorijenjena u obrazovni i institucionalni sistem.

Činjenica je da velik dio centralne i južne Crne Gore ne poznaje uzlazne akcente, što je i argumentovano u drugome dijelu rada. U tome dijalekatskome okviru izjave koje proglašavaju te oblike „nepravilnim“ dolaze u sukob s lingvistički potvrđenim karakteristikama staroštokavskih varijeteta. Insistiranje na nepravilnosti tih oblika zanemaruje činjenicu da se oni ne kose ni s jednim akcenatskim pravilom tipičnim za staroštokavsku akcentuaciju. Štaviše, riječ je o starijem sistemu (premda i on ima raznovrsnih inovacija) od novoštokavskoga modela, koji se pak danas kodifikacijski privileguje i tretira kao jedini „ispravan“. Ovakav pristup u osnovi briše jezičku legitimnost dijalekatskih formi koje imaju dugu istorijsku i funkcionalnu utemeljenost, a koje su, paradoksalno, i same bile temelj kasnijim normativnim rješenjima.

Na osnovu prikazanoga može se zaključiti da se akcenatske preporuke, kad dolaze iz pozicije autoriteta i kroz institucionalno posredovane kanale, ne mogu posmatrati kao neutralna lingvistička pomoć govornicima. One često funkcionišu kao mehanizmi disciplinovanja jezičke raznolikosti, zasnovani na ideološkoj premisi o postojanju jedinstvene i neprikosnovene norme. Takva praksa ne samo da zanemaruje realnu jezičku upotrebu i dijalekatsku raznolikost Crne Gore već i učvršćuje društvenu hijerarhiju u kojoj se određeni oblici tretiraju kao nedovoljno dobri, „neispravni“ ili kulturno inferiorni. U tome smislu savremeni akcenatski preskriptivizam predstavlja čin simboličke moći koji utiče na to ko ima pravo da govori, kako, đe i s kolikom dozom društvene legitimnosti.

Ako se uzus i norma razlikuju u značajnoj mjeri, diskrepanca se rješava promjenama. Ali za razliku od preskriptivističke pozicije da u toj situaciji treba mijenjati uzus („bitno je da se ljudi prije svega *potrude* da govore pravilno, sve ostalo dolazi samo po sebi vremenom i uz vježbu“), mnogo je racionalnije i mnogo više opravdano mijenjati normu i kodifikovati (i) one oblike ili varijante koje su u uzusu ustaljene i uobičajene. To se naročito odnosi na akcentat, jer, kako smo videli, većina govornika crnogorskoga jezika trenutnu akcenatsku normu mora učiti kroz obrazovni sistem, onako kako se uči strani jezik, i većinom je, a to pokazuju i recentna istraživanja, ne usvaja, ili barem ne u potpunosti, jer je takva norma izvan prirodnih akcenatskih obrazaca većine govornika i stoga teško usvojiva čak i uz napor – pa je uobičajeno da u staroštokavskoj akcentuaciji imamo pomjereno mjesto akcenta, ali intonacija ostaje neizmijenjena (npr. *Pòdgorica*).

Uočena ograničenja važeće akcenatske norme svjedoče o potrebi za njenim teorijskim preispitivanjem i funkcionalnim proširenjem. Insistiranje na isključivo novoštokavskome akcenatskom modelu ne odražava jezičku stvarnost crnogorskoga govornog prostora, u kojem su staroštokavski obrasci ne samo dijalektološki potvrđeni već i živo prisutni u govornoj praksi veliko-

ga broja govornika. Normativni sistem koji se ne oslanja na realnu upotrebu, već se konstituise kao zatvoren i hijerarhijski strukturiran model, ulazi u kontradikciju s osnovnim postavkama sociolingvistike i funkcionalne lingvistike, prema kojima je jezik dinamičan sistem koji svoju legitimnost crpi iz upotrebe i funkcionalnosti (Haugen 1966; Milroy & Milroy 2002; Cameron 2012). Stoga pitanje akcenatske norme treba sagledavati ne samo kroz prizmu „pravilnosti“ već i kroz prizmu reprezentativnosti, uključivosti i komunikacijske adekvatnosti.

Zaključak

Analiza sprovedena u ovome radu pokazala je da je staroštokavska akcentuacija u savremenome crnogorskom jeziku ne samo prisutna već i dominantna u velikome dijelu govornoga prostora, naročito u centralnim i južnim krajevima, koji obuhvataju i teritoriju Glavnoga grada. Uprkos tome, savremena norma akcentuacije ostaje striktno vezana za novoštokavski model, čime se zanemaruje stvarna jezička praksa i dijalekatska raznolikost. Ovakav pristup nije u skladu s osnovnim principima savremene sociolingvistike i jezičke politike, koji podrazumijevaju da standardni varijetet treba biti zasnovan na jezičkoj stvarnosti govorne zajednice.

U normativnim i metajezickim diskursima, naročito kroz popularne jezičke savjete i obrazovne prakse, staroštokavska akcentuacija sistematski se – bez lingvističkoga utemeljenja i u konačnici bez velikoga uspjeha – potiskuje. Takva praksa rezultira paradoksalnom situacijom: govorni obrasci koji su u velikoj mjeri stariji, akustički stabilni i društveno široko rasprostranjeni bivaju proglašeni nepoželjnima, dok se normativni autoritet održava putem ideološki oblikovanih kriterijuma „pravilnosti“.

Stoga smatramo da je potrebno preispitati važeći akcenatski standard i otvoriti prostor za uvođenje i staroštokavskih akcenatskih obrazaca, kao dubletnih, alternativnih, u normativni okvir crnogorskoga jezika. Takav bi pristup omogućio usklađivanje norme sa živom jezičkom praksom i doveo do izgradnje inkluzivnijega, reprezentativnijega i funkcionalnijega standarda.

Literatura

- Bourdieu, Pierre (1989, prijevod 1992). *Što znači govoriti: Ekonomija jezičnih razmjena*. S francuskoga preveli Alka i Mladen Škiljan. Zagreb: Naprijed.
- *Crnogorski govori* (1984). Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.

- Cameron, Deborah (2012). *Verbal Hygiene*. Routledge.
- Čirgić, Adnan (2017). *Dijalektologija crnogorskoga jezika*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Čirgić, Adnan, Pranjković, Ivo, Silić, Josip (2010). *Gramatika crnogorskoga jezika*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.
- Čirgić, Adnan, Šušanj, Jelena (2013). *Akcentatski savjetnik*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete Crne Gore.
- Čirgić, Adnan, Šušanj, Jelena (2016). *Akcentatski priručnik. Priručnik za nastavnike*. Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Glušica, Rajka (2020). *Crnogorski jezik i nacionalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Haugen, Einar (1966). Dialect, Language, Nation. In: *American Anthropologist*, 68, str. 922–935.
- Irvine, Judith T., and Susan Gal. 2000. Language Ideology and Linguistic Differentiation. In *Regimes of Language: Ideologies, Politics, and Identities*, edited by Paul V. Kroskrity, 35–83. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Kalogjera, Damir (2014). Iz kritičkih i pragmatičkih rasprava o standardizaciji jezika. U: *Standardni jezici i sociolekti u 21. stoljeću*, zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku održanog 18. do 20. travnja 2013. u Dubrovniku. Zagreb: Srednja Europa – Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, str. 1–22.
- Kapović, Mate (2022). O normi, preskriptivizmu i ideologiji. *Filologija*, 78, str. 69–85. DOI <https://dx.doi.org/10.21857/m3v76t5qry>
- Kapović, Mate (2024) *Jezični savjetnik za 21. stoljeće*. Zagreb: Sandorf.
- Kordić, Snježana (2010). *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- Lippi-Green, Rosina (2012). *English with an Accent: Language, Ideology and Discrimination in the United States*. Routledge.
- Mathiot, Madeleine, and Garvin Paul L. (1975). The Functions of Language: A Sociocultural View. *Anthropological Quarterly*, Vol. 48, No. 3, Anthropology: Retrospect and Prospect, A Special Issue in Honor of Regina Flannery Herzfeld (Jul., 1975), pp. 148–156.
- Milroy, James, Milroy, Lesley (2002). *Authority in Language: Investigating Standard English*. Routledge.
- MONSTAT (2024). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2023. Saopštenje 135/2024. https://www.monstat.org/uploads/files/popis%202021/saopstenja/SAOPSTENJE_Popis%20stanovnistva%202023%20II_cg.pdf
- *Pravopis crnogorskoga jezika* (2010). Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore.

- Radovanović, Milorad (2003). *Sociolingvistika*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Starčević, Anđel, Kapović, Mate, Sarić, Daliborka (2019). *Jeziku je svejedno*. Zagreb: Sandorf.
- Vuković, Petar (ur.) (2015). *Jezična kultura: Program i naslijeđe Praške škole*. Zagreb: Srednja Europa.
- Vujadinović, Nenad, Vujović, Novica (2025). „Akcenat u javnom nastupu u Crnoj Gori u kontekstu današnje standardnojezičke norme“, *Lingua Montenegrina*, 34(1), str. 23–33.
- Woolard, Kathryn A. 1998. Language Ideology as a Field of Inquiry. In *Language Ideologies: Practice and Theory*, edited by Bambi B. Schieffelin, Kathryn A. Woolard, and Paul V. Kroskrity, 3–47. New York: Oxford University Press.

**Jelena ŠUŠANJ &
Sanja ORLANDIĆ &
Adnan ČIRGIĆ**

ACCENT IN THE MONTENEGRIN LANGUAGE BETWEEN STANDARD, REALITY, AND IDEOLOGY

This paper addresses the issue of accentual norms in the contemporary Montenegrin language, with a particular focus on the relationship between official standardization and actual language practice. The first part of the paper discusses the theoretical foundations of the standard language, the process of language standardization, and the sociolinguistic consequences of prescriptivism. The second part analyzes dialectological data on Montenegrin speech varieties, showing that the Old Štokavian accentuation predominates in most of Montenegro's territory. This is further confirmed by research on accentual practices in the public speech of members of the current, 44th Government of Montenegro. The third part critically examines public discourse on accent through media appearances by language authorities, with particular attention to the rhetoric that supports the exclusivity of the Neo-Štokavian accentuation as the only legitimate standard. The conclusion presents the position that the normative recognition of Old Štokavian accentuation is not only possible but also necessary, in order for the standard Montenegrin language to align more closely with real usage and to support a more functional language policy.

Keywords: Montenegrin language, accentuation, standardization, Old Štokavian accent, Neo-Štokavian accent, language policy